

Beslut vid regeringssammanträde den 17 april 2008

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare ska undersöka och lämna förslag på hur ett system för bedömning och dokumentation av yrkeskompetens och yrkeserfarenhet kan utformas och genomföras för sökande till utbildning till lärarexamen för lärare i yrkesämnen på gymnasial nivå. Utredaren ska även lämna förslag till hur krav på behörighet för tillträde till utbildningen som lärare i yrkesämnen på gymnasial nivå, kan omfatta relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet. I uppdraget ingår att utarbeta förslag till de författningstexter som behövs för att genomföra utredarens förslag.

De erfarenheter som finns från Valideringsdelegationen liksom vid lärosäten i fråga om validering av sökande till nuvarande yrkeslärarutbildning ska tas tillvara. Utredaren ska också undersöka på vilket sätt branscher och näringslivsorganisationer kan involveras i arbetet.

Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 15 november 2008.

Bakgrund

Yrkeslärarutbildningen fram till i dag

I takt med att yrkesutbildningen växte fram under 1900-talets andra hälft ökade kraven på yrkeslärares yrkeskompetens och pedagogiska utbildning. Utbildningen ökade successivt från att

ha omfattat fem veckor till en 15-veckorsmodell under 1950 och till 33 veckor 1960. År 1973 förlängdes yrkeslärarutbildningen inom industri och hantverk till 40 veckor.

Reformeringen av gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning i början av 1990-talet kom att ställa nya krav på yrkeslärares utbildning. En utredning om kompetenskrav för gymnasielärare i yrkesämnen tillsattes 1993. I utredningens slutbetänkande *Höj ribban!* (SOU 1994:101) lämnades förslaget att utöver grundutbildning och arbetslivserfarenhet skulle sökande till lärarutbildningen ha en högskoleutbildning som omfattar minst 80 poäng. Den egentliga lärarutbildningen omfattade 40 poäng praktisk-pedagogisk utbildning. I september 1996 beslöt regeringen om en ändring i examensbeskrivningen för gymnasielärarexamen som innebar att en student för att få ut sin lärarexamen skulle uppfylla krav på praktisk-pedagogisk utbildning om 40 poäng. Dessutom skulle det krävas en relevant yrkesinriktad högskoleutbildning om minst 60 poäng för att få undervisa i ett karaktärsämne i gymnasieskolans program med yrkesämnena.

I samband med att en sammanhållen lärarutbildning och en lärarexamen ersatte ett antal tidigare lärarexamina år 2001 har utbildningen förlängts ytterligare genom att den pedagogiska utbildningen utgörs av det allmänna utbildningsområdet omfattande 90 högskolepoäng. En examen för lärare i yrkesämnena omfattar nu totalt 180 högskolepoäng (120 poäng).

Lärare i yrkesämnena

Enligt Skolverkets senaste rapport *Lärare inom förskola, skola och vuxenutbildning* (dnr 2007:120) fanns hösten 2006 inom gymnasieskola, särskola, komvux och kompletterande utbildningar totalt 10 430 verksamma lärare i yrkesämnena. Industri- och hantverklärarna utgjorde drygt hälften med sammanlagt cirka 5 500 lärare. Vårdlärarna (lärare i omvårdnadsämnena) var den största gruppen bland övriga inriktningar med 1 490 lärare.

Av alla verksamma lärare i yrkesämnena saknade 3 760 (36 procent) en lärarexamen med pedagogik. Nära hälften av dessa var tillsvidareanställda. Andelen som saknade lärar-

examen var störst bland lärare i medieämnen, 63 procent. För några inriktningar inom industri- och hantverk var andelen som saknade lärarexamen mellan 43 och 49 procent.

Huvuddelen av lärarna i omvårdnadsämnen, barn- och ungdomsämnen, beklädnadstekniska ämnen och handels- och kontorsämnen är kvinnor. Inom industri- och hantverksämnen är de flesta lärarna män.

Av alla verksamma lärare i yrkesämnen hösten 2006 var 54 procent 50 år eller äldre. Lärarna i omvårdnadsämnen respektive verkstadstekniska, industritekniska och trätekniska ämnen var äldst; mer än två av tre lärare i dessa kategorier var 50 år eller äldre. Av de verksamma lärare som har lärarexamen eller har tillsvidareanställning var andelen i åldern 50 år eller däröver ännu högre, nämligen 60 procent.

Förändringar under de senaste åren

Antalet verksamma lärare i yrkesämnen har ökat något under de senaste åren, från 9 900 hösten 2002 till 10 400 hösten 2006. Troligen är ökningen ännu större eftersom det förekom ett visst bortfall av svarande i insamlingen till lärarregistret 2006. Elevantalet har ökat i gymnasieskolan, men minskat inom komvux och i dag finns det cirka 900 fler tjänstgörande yrkeslärare inom gymnasieskolan och cirka 600 färre inom komvux jämfört med år 2002.

Andelen yrkeslärare utan lärarexamen ökade från 29,0 till 36,1 procent mellan 2002 och 2006. Större delen av ökningen (4,7 procentenheter) inföll under de två senare åren.

Lärarexamination och rekryteringsbehov

Examinationen från utbildning av lärare i yrkesämnen i gymnasieskolan har minskat kraftigt sedan början av 1990-talet, då i genomsnitt drygt 800 per år tog ut sin examen. Sedan mitten av 1990-talet har antalet examinerade minskat från knappt 500 per år till runt 200 de senaste åren. Under femårsperioden 2001/02 – 2005/06 examinerades sammanlagt cirka 1 250 lärare i yrkesämnen.

Enligt Statens skolverk behöver sammanlagt cirka 3 100 nyexaminerade yrkeslärare rekryteras under perioden 2007–2011 om stort sett samtliga lärare ska ha lärarexamen år 2014. Med en lägre ambitionsnivå avseende tidpunkten för när samtliga lärare ska ha lärarexamen (år 2024) beräknas rekryteringsbehovet till 2 500 yrkeslärare samma period.

Behovet av en utredning

Bristen på utbildade lärare i yrkesämnena är stor och bedöms förvärras om inte särskilda åtgärder genomförs. Problemen beskrivs bl.a. i den slutrapport som Rekryteringsdelegationens projekt *Forum för rekrytering av yrkeslärare* lämnade under 2004. I rapporten uppges att de huvudsakliga hindren för ökad rekrytering av sökande till utbildningen av lärare i yrkesämnena är tillträdeskraven och studiefinansieringen.

I nuvarande utbildning som omfattar 180 högskolepoäng finns krav på en omfattande yrkeserfarenhet och en relevant högskoleutbildning om 90 högskolepoäng för att få ut en examen. För vissa yrkeslärarkategorier är detta inget större problem, t.ex. för vårdlärare, eftersom utbildningen för sjuksköterskor ligger inom högskolan. För andra yrkeslärarkategorier, t.ex. hantverkare, saknas som regel relevant utbildning inom högskolan.

En utbildning som leder till lärarexamen för lärare i yrkesämnena där utbildningen vid högskolan kombineras med en anställning är en modell som skulle kunna lösa studiefinansieringsfrågan för denna grupp. Den pågående satsningen med särskild lärarutbildning som riktats mot yrkeslärare är ett exempel på en sådan framgångsrik modell.

Det går att få ett enkelt och tydligt system om utbildningen av lärare i yrkesämnena förkortas och utformas med hänsyn till att den studerande redan har de nödvändiga yrkeskunskaperna. I en sådan modell kan exempelvis genomgången relevant yrkesutbildning och tillägnad yrkeserfarenhet utgöra krav för tillträde till utbildningen. Förutsättningarna för en sådan utbildning där dokumenterad yrkeserfarenhet och yrkes-

kunnande kan ersätta nuvarande krav på 90 högskolepoäng inom området för examen, bör utredas närmare.

Den närmare utformningen av utbildningen för yrkeslärare ska behandlas av utredningen om en ny lärarutbildning (U 2007:10). Regeringen har i tilläggsdirektiv (dir. 20008:43) till utredaren närmare preciserat det uppdraget.

Hur ett system för bedömning och dokumentation av yrkeskompetens och yrkeserfarenhet kan utformas och genomföras för sökande till utbildning till en examen för lärare i yrkesämnena bör dock utredas särskilt. Det bör även utredas hur ett behörighetskrav till utbildning som lärare i yrkesämnena som omfattar relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet, kan utformas.

Uppdraget

En särskild utredare ska

- undersöka och lämna förslag till hur ett system för bedömning och dokumentation av yrkeskompetens och yrkeserfarenhet kan utformas och genomföras för sökande till utbildning till en examen för lärare i yrkesämnena på gymnasial nivå,
- lämna förslag till hur krav på behörighet för tillträde till utbildningen som lärare i yrkesämnena på gymnasial nivå kan omfatta relevant yrkesutbildning och yrkeserfarenhet,
- beakta och ta tillvara resultaten från Valideringsdelegationens arbete samt de erfarenheter som finns vid lärosäten av validering av sökande till nuvarande yrkeslärarutbildning,
- undersöka på vilket sätt branscher och näringslivsorganisationer kan involveras i arbetet,
- utarbeta förslag till de författningstexter som behövs för att genomföra utredarens förslag, och
- analysera och redovisa de ekonomiska konsekvenserna av de lämnade förslagen i enlighet med vad som anges i 14–16 §§ kommittéförordningen (1998:1474).

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med berörda myndigheter och organisationer. Samråd ska även ske med utredningen om en ny lärarutbildning (U 2007:10) och Lärarutredningen – om behörighet och auktorisation (U 2006:07).

Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 15 november 2008.

(Utbildningsdepartementet)